

ژیدهرین فهگیرانین ابن بطوطه ی (م. ۷۷۹ مش / ۱۳۷۸ ز)

ل دور روژههلاتا ئیسلامی دپهرتووکا ویدا (رحله ابن بطوطه)

د. کوفان محمد احمد و م. م. دلفین محمد سعید
کولیرا زانستین مروفاهقی، پشکا کوردی، زانکویا دهۆک، ههرا کوردستانا عیراق

کورق

ئهف لیکولینه یا بناف ونیشانین ژیدهرین فهگیرانین ابن بطوطه (م. ۷۷۹ مش / ۱۳۷۸ ز) ل دور روژههلاتا ئیسلامی دپهرتووکا ویدا (رحله ابن بطوطه) ئارمانج ژئ ئهوه بهردانا تیرۆژکان ل سهر گهشتا ئیبن بهتوتهی ئهفال چهرخی (م. ۸ مش / ۱۴ ز) پیرابوی و ب تایهت ل لاین روژههلاتا ئیسلامی یا خیلافتا عهباسی و خویاکرنا ژیدهرین وی یین تهفکر ل دور وان فهگیرین میژووی یین بومه فهگوهارتین دگهشتا خودا ودانه نیاسینا گرنکتر ژیدهرین فی گهروکی پالپشتی دانایه سهر ژ پهرتووک و دیتنن کهسانی و فهگیرین زارهکی ژلی چهندنین ژیدهرین نه نیاس . کلیلین لیکولینی : ئیبن بهتوته ، کهشتا میژووی ، ژیدهرین فهگیرانی ، میژوویا ئیسلامی .

کلایا لیکولینی : ابن بطوطه، روژههلاتا ئیسلامی، دیتنن ابن بطوطه.

۱. دهستپیک

(ابن بطوطه) ئیکه ژ مهزترین گهروکین چهرخین نافین ل جیهانا ئیسلامی دهئینه ههزمارتن و بهرفههترین ودویرترین گهشت رابوو له گهل تومارکنا ههزمارههکا پیزانین هویر کو مینا وان ل دهف چ میژووئیس یا گهروکین ل بهری وی نابین ل دور بارین سیاسی وهشکهری وشارستانی ل روژههلاتا ئیسلامی ژهر فی چهندی و ژهر گرنکیا وان پیزانینا یا فهر بوو ئهم پیزانین کارژیدهرین وی چنه؟ ودا پشتراست بین ژوان روویدانا ئهفین (ابن بطوطه) ی دگهشتا خودا تومارکین . ئهف فهکولینه سهر دوو یاسا یا هاتیه دابهش کرن ، باسی ئیککی : بو دانه نیاسین ب سیرهتا (ابن بطوطه) ی . کو ناف و ناسناف و کونیا وی زیدهباری بوون و پهروهده کرن وساخهتین کهسایهتی یین گهروکی و ژایانا وی یا جفاکی و لایهتی رهوشهنبیری بخوفه دگریت . ههروهسا ئامازه ب مرنا وی هاتیه دان . باسی دووی : بهحسی ژیدهرین وی ل دور هاتیه کرن کو ئازهدایه دیتنن و یین کهسایهتی و ژیدهرین زارهکی ژلی دیارکنا ژیدهرین گهشتی یین ئیسی فهکولینی پالپشتی دانایه سهر چند ژیدهران و دهسپیکا وا (رحله ابن بطوطه) ی یا ابن بطوطه ژهر کو باهت ل دۆر وی گهشتیه پاشی (الاحاطة فی اخبار غرناطة) ی یا (لسان الدین بن الخطیب)

۲. ناف و ناسناف و بوونا وی

نافی وی شهرفه ددین بابی عبدولا مهحهمد (کورئ عهلی) ه (الزیدی ، د/ت : ۱۰۹) کورئ عبدولا کورئ مهحهمد کورئ ئیبراهیمی (کورئ عهبدورهحان کورئ یوسفی) (لسان الدین بن الخطیب ، ۱۹۷۵ : ۳ / ۲۷۳) ههولاتی تهنجی (۱) یی نافدار ب (ابن بطوطه) . بدوو ناسنافا هاتوو نیاسین ، ل وهلاتین روژههلاتی شهمسهددین و ل وهلاتی هندستانی ب بهدره ددین (ابن بطوطه ، د/ت : ۲۳ ، ۲۶) . (ابن بطوطه) ل روژا دوو شهمی (۱۷ رهجهبا سالا ۷۰۳ مش / بهرانبه ۲۴ شوباتا سالا ۱۳۰۴ ز) ل باژیری تهنج ژ دایکوبویه ، کو (ابن بطوطه) ی ، ئهف چهنده گوتوو (ابن جزی) (۲) (بابی عهبدوللا ل باژیری غرناطه (۳) ، گوت بو

المجلة الاكاديمية لجامعة نوروز

المجلد ۱، العدد ۱ (۲۰۱۷)

استلم البحث في ۲۰۱۶/۱۰/۱، قبل في ۲۰۱۶/۱۱/۲۶

ورقة بحث منتظمة نشرت في ۲۰۱۷/۳/۲۸

البريد الإلكتروني للباحث: kerevan.mohammed@gmail.com

حقوق الطبع والنشر © ۲۰۱۷. هذه مقالة الوصول اليها مفتوح موزعة تحت رخصة

المشاع الايدياعي النسبية - CC BY-NC-ND 4.0

دروستكرنا (زوايا) (حسن ، ۴: ۱۹۶۴/۴۳۲) و تهكيا و وان نهوقافين زور نهقنين سهردانان (العوامري بك و جاد المولى ، ۱۹۳۳ : ع) .

ج. داخباربوون ئيك ژ ساخلاهتئين دى يئن (ابن بطوطه) ى بوون ، كو ب لهز ب نشتان داخباردبوو ، كهيفا وى دهات ، دهى نشتهكنى كيم ب دهستخوفه دهينا ، يان خه ما وى و جار توره بوونا وى ، نهگه ر چ ب دهستقه نه هاتبا ، هه ر كهسى ميهنشانداريا وى كريا ، دا بيته خوشتشتيرين هه قال بو وى (حميده ، ۱۹۹۵ : ۵۶۱).

د . بهلى سالوخه تى پتر ل سه ر وى كهفتى ، نهفه بوويه كو بى دوودل نه بوو ، بو وهرگرتنا پاره و دياريان ژ مير و پياوئين ئاييى ، يان هه ر كهسه ك با ، نهوى ئامازه ب وى چهندي نه دايه ، كو چاره و دياريين كهسه كى زفراندبيت و نهفه زى بو هندی دزفريت دا بشيت بهره واميى ب گه شتا خو بده ت . (عابد ، ۱۹۸۶ : ۳۹)

ه. زنده گوئي (المبالغه) ژ سالوخه تين (ابن بطوطه) ى يئن بهرچاف دگه شتا ويدا ، ب تايه تى نه و زنده ره وين گرئداى ب كه سايه تيا ويشه و بهره دوام ب شيوه كنى دريژ باسئ وى چهندي دكر ، كا چه وا ب گه رمى پيشوازييا وى دهاته كرن ، دهى هاتن و چوونين وى دناقه برا باژير و وه لاتاندا ، ژ لايهن خودان دهسته لاتاشه . (خصبك ، ۱۹۷۱ : ۳۵) بو نمونه : دهى باسئ چاڤيئكه فتننا خول گهل سواتان موحه مه د شاهي وه لاقى هندستانى دكه ت ، دنيويت : ((فقرت من السلطان حتى اخذ بيدي ، و صاخي و امسك بيدي ، وجعل يخاطبني بأحسن خطاب ، ويقول لي بالفارسي : حلت البركة ، قدومك مبارك ، اجمع خاطرک ، أعمل معك من المرامح و اعطيك من الأنعام ما يسمع به أهل بلادك فيأتون إليك)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۵۲) .

و. لهشئ بهيژ ساخلاهته كنى دى يئن (ابن بطوطه) ى بوويه و هاريكاريا وى كرية ، كو ب گه شتا خو رايبت ، خول بهر وان نه خوشيان بگريت و بهرگريا نه خوشيان دكر (مؤنس ، د/ت : ۱۹) .

ز. فيانا گهريان و سه ره له بوونا (استطلاع) هه بوو و نهفه ساخلاهته كنى دى بو ژ ساخلاهتئين (ابن بطوطه) ى ، نهگه ر ئارماخ ژ گه شتا وى يا دريژ نه و نهبيت ، بو بازرگانيه كا دهستنيشانكره ، مه رهم ژ وى گه شتئ يا زانستى نهبيت ، وهكى مه قدسى (۱۹۸۷ : ۱۵ - ۱۷) هوسا دگيت پالدهر ژ گه شتا وى فيانا گهريان و سه ره له بوونى بيت ، دا بشيت خو لبه ر هه مى نه خوشيان بگريت و هزرا خو بهر فره بكه ت (خصبك ، ۱۹۷۱ : ۳۳) .

من كو بوونا وى ل باژيري تهنجه ل روژا دوو شه مى هه فدهى رهجه با سالا هه فت سه د و سيئ) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۱) هه مى ژيده ر زى رازينه ل سه ر ميژوويا بوونا (ابن بطوطه) ى ، چونكه لهويف گوتنا (ابن جزى) يا بى گومان بوويه (ابن بطوطه) ى بخو ميژوويا بوونا خو دياركرى . من ، كو بوونا وى ل باژيري تهنجه ل روژا دوو شه مى هه فدهى رهجه با سالا هه فت سه د و سيئ) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۱) . هه مى ژيده ر زى رازينه ل سه ر ميژوويا بوونا (ابن بطوطه) ى ، چونكه لهويف گوتنا (ابن جزى) يا بى گومان بوويه ، (ابن بطوطه) ى بخو ميژوويا بوونا خو دياركرى . پيزانين لسه ر مه زبوونا (ابن بطوطه) ى و مالا وى گه ته ك د كيمن

چونكى كه سائين خودان په رتووكين (التراجم و السير) چ نشته كنى باش ل سه ر دهستنيكا ژيانا (ابن بطوطه) ى و مه زبوونا وى پيشكيش نه كرينه (مؤنس ، د/ت : ۱۶) ، (ابن بطوطه) ى بخو زى ئامازه پينه دايه ، بتنى نه و نهبيت ، نه و دگه شتا خودا بهسكرى (يوسف ، ۱۹۹۶ : ۱۳۰) . ژيه ر فئ چهندي ب تنى نه م دشين بيژين ، كو نه و يئن دناف خيزانه كيدا شاره زايا ، ب زانستين شه ريه تا ئيسلامى بوون و پله يئن دادوره يئن د نافع خه لكيدا وهرگرتينه ، بو نمونه (ابن بطوطه) ى د ماوى گه شتا خودا بهسئ ئيك كورما مين خو دكه ت ، كو ل باژيري رنده (۴) دادوه ر بوو ، ب نافي فه قى بابى قاسمى مه حمه د كورئ به حيا (م ۷۴۳ مش / ۱۳۴۴ ز) ابن بطوطه (ابن بطوطه ، د/ت : ۶۸) دجوارچوفه كنى ئاينيدا يئن مه زبووى و زانستين دينى خواندينه و فيزى فوقه يى بوويه (العدوى ، ۱۹۵۴ : ۷) ب تايه تى فوقه يى مالكى (الزهيى ، ۱۹۹۹ : ۳۱۰/۱ ، الزركلى ، ۱۹۸۰ : ۲۵۷/۵) نه وئى ل وه لاتين باكوورئ نه فريقيا يئن بهر به لاف (خصبك ، ۱۹۷۱ : ۲۱) .

۳. ساخلاهتئين كه سايه تى يئن (ابن بطوطه) ى و په روه رده كرنا وى

هه ر كهسى بهرئ خودانه كنى بو گه شتا (ابن بطوطه) ى بكه ت و د ماوى ئاخفتين وى ل سه ر كه سايه تيا وى بخو ، دئ چهنه ساخلاهت بو ديارين و ژ گرنگترين وان ساخلاهتان :

أ. (ابن بطوطه) ى گه له ك ب لهز تيكه ليوون ل گهل خه لكى باژير و وه لاتين سه رده انا وان كرى دكر و ل سه ر دا بونه رپيئن وان كه مى بوو و نهفه زى ژ نه گه رى دريژ بوونا گه شتا وى (يوسف ، ۱۹۹۶ : ۱۳۰) .

ب. ژ سالوخه تين دى ، كه سه كنى ديندار و فه قى بوو ، هه ز كه سين چاك و خودئ نياس دكر ، سه رده انا گورين وان دكر ، گه له ك باسئ كارين وان يئن چاك دكر ، ژ

بوون و من خول بهر دیاربوونا وان گرت و نیشام ، من ئەوان بههرا خو ژ دیروونی دیت) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۱). ئەفه و ب درێزهايا گهشتا خو باس ل دایک و باي خو ناکهت ههتا جارهکا دی ژ وهلاتین چینی و هندستانی وناسیا نافهراست دزفريت و دهینته روزههلاتا ئیسلامی ل سالا (۷۴۸/مش/۱۳۴۷ز) گهشتیه دمشقی دهمی زانی فهقیههک ژ خهکئی تهنجه ل قوتابخانا (ظاهریه)(۵) نیشتهجنیه و بهرهف ویشه دجیت و پرسیا باي خو و مالا خو ژئ دکهت ئەوژی دبیژی کۆ باي وی بهری (۱۵) سالا ی مری و دهیکا وی یا ساخه بهلی دهمی گهشتیه بازرهکی دی دهنگوباسین دایکا خو ب دهردئ گشتی(وباو) زانی دهمی گهشتیه تونس دجیته تهنجه بو سهردانا گورئ دایکا خو(ابن بطوطه ، د/ت : ۶۶۶ ، ۶۷۵). ئەف بیژانبه ب تئی ل سهر خیزانا وی ههبوینه ههتا ژیدهوژی چ بیژانبین نوئ ناهین ب تئی ئەوین ل سهری نهین سوفیاتیا (ابن بطوطه) ی و خوئهدهکرنا وی ی بههر نهکر کۆ ژبانکه خوش بهته سهر (مطلوب ، ۲۰: ۱۹۹۹) دیسا سههرای وان زهمهتیا و نهخوشین ریکی دهمی هاتن و چوونین وی ژبانکه سروشتی ب درێزهايا گهشتا خو بریه ، ژهنیانیه ، ژئ جودابوویه ، زاروک و جواروی ههبوون ، ئانکو ژبانیا وی ب شیوهیهکی ئاسان ب ریشه دچوو. (خصباک ، ۱۹۷۱ : ۳۴) جارا ئیکئی (ابن بطوطه) ی ژهنیای ل سهفاقس بوو ، ل سالا(۷۲۶/مش/۱۳۲۵ز) و دبیژی ((بنت لبعض امانو تونس)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۶) بهلی چ دهم نهچوو و دماوی گهشتا خودا ژئک جودابن ژ ئەگهری لیکهفتهکی د نابهرا وی و خوزیری ویدا دروست دیت (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۶) ههر چهنده ئەف پهیوهدهیه و سههرا کورت ژ ژبانا ههفرینیه گههک نهقهکیشا بهلی وهل (ابن بطوطه) ی کری ، ههژ فی رهنگی ژبانا مروفاهیقی یا سروشتی بکهت و ب دهمهکی کیم خهریوو ، بۆ ههبونا ههفالهکی ل گهل وی و زهمهتییت ریکی ل سهر سئک بکهت و ههر ژ وی دهمی وزورهی دهیت گهشتا خو پاراستنا ههفالینیا .

ژنهکی یا پتردکر ول گهل ژبا، بهلی دوینهکیدا ل دویف شهریهتی بیتو دژی ئەحکامین ئابنی نهیت (عاشور ، ۱۹۸۵ : ۷۴) گههک دهم نهچوو دهمی (ابن بطوطه) و ههفرینا خو ئایکی ژیکجزدا بوون ، کچهکا ئیک ژ داخوازهکهرین زانستی ل بازریری فاس ، بۆ خو دهینیت ول قسهرا زعافیه ئاههنگهگی دگیریت بو گهسین ل گهل وی دا دگهشتیدا وکاروان بۆ ماوی روژهکی دراوهستیت. (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۶) . (ابن بطوطه) ی ل دهمی سهردانا دیمهشتی کری و بۆ جارا سی ژئ دهینیت بهلی

ح- ل گهل وان ههمی ساخهلتان (ابن بطوطه) ی ههست نازک وز وژدان ههشیاربوو (العوامری بک ، ۱۹۳۳ : ۶) ئەهینداری کهسین دهرویهری خو و وهلاتی خو و دایک و بايین خو بوو . ئە ههر بفرین بۆ دهسپینکا گهشتا وی باس ل فی چچهندی دکهت و دبیژی : (غزمت أمری علی هجر الاحباب من الإناث والذکور وفارقت مفارقه الطیور للوکر وکان والداي بقید الحیاة فتحملت لبعدهما وصبا) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۱) (ابن بطوطه) دناف خیزانهکیدا مهزن بوویه کۆ کار ب زانستین شهریههتا ئیسلامی کرینه و پلهین دادوهری وهگرگینه ئانکو ی هاتیه پهروهدهکرن ومهزکرن دچوارچوهکی ئابیندا لسهه ریازا مالا خو چووویه وزانستین ئابنی وفوقهی خواندیه و فیزی ئەدهب و هونهری هوزانی بوویه (العدوي ، ۱۹۵۴ : ۷) دیسا قورتانا پیروز ژبهکره وزانستین زمانانی ل سهر دهستی باي خو خواندینه مالا وی دقا بیتته ئیک ژ فهقهه و زانایان (فیاض ، ۱۹۹۱ : ۳) وهسا بۆ مه دیار دیت کۆ (ابن بطوطه) ی هاتیه پهروهدهکرن ب پهروهدهکا ئابنی وهفه ژ هوکار و پالدهرین سههرکی بوو کۆ (ابن بطوطه) ب گهشتا خو یا درێژ رایت (عابد ، ۱۹۸۶ : ۲۹) ههتا ل دهسپینکا گهشتی بچو دیارکره کۆ پالدهری وی ی سههرکی ژ دهکرهفتنا وی ژ تهنجه پالدهرهکی ئابیه. ئەوژی ههچ کرن بوو و دبیژی (دهکرهفتنا من ژ تهنجه ههچی ژدایک بوونا من روژا پینچ شهمی دووی ههپارهههین ل سالا ههفت سههه و بیست و پینچی بوو بۆ ئەداکرنا فهریزا ههچی و سهردانا گورئ پیغهمههیری سلاقین خودی ل سهر بن...) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۱) دیسان ئەو پهروهدهکرنا وی یا ئابینی کارتیکرن ل سهر ههبوو ب وی شیوهی کۆ گهشتا وی یا تژی بیت ژ دهنگوباسین شیخا و پیاوین ئابنی و چیروکین وان ههتا دهنگ و باسین وان ئارمانجا وی یا ئیکئی بوو. سهردانا ههژمارهکا زورر ژ مزگهفت و (زوايا) کره دیسان د ماوی گهشتا خودا باسی وی چهندی دکهت کۆ گههک جاران ههز کره دونیای بهیت و ب تئی ب خودی پهرسنیهه بمینیت ههه چهنده ههول دا بهلی جارهکا دی زفرتههه (ابن بطوطه ، د/ت : ۴۴۳).

۴. ژبانا جفاکی یا (ابن بطوطه) و رهوشهنبیری وی

سههبارت ژبانا جفاکی یا (ابن بطوطه) ی ههه تهنهتهکی گریدی ب مالا وی ژهنیانا وی بخوهه دگریت. وهکی پیشتر مه باس لیکری کۆ چ بیژانبین ل سهر دهسپینکا ژبانا (ابن بطوطه) ی و مالا وی نین، ب تئی ئەو نهیت ئەوا وی دگهشتا خودا دیارگری کۆ دایک و باي وی ل دهسپینکا گهشتا وی ساخ بوون : (... و دهیابین من ساخ

جاریه که هه‌بوو یا نزیکی زاروکوونی بوو و من دقیا بیهمه سه‌مه‌رقه‌ندی دال و ویری زاروکی بیت‌به‌لنی هه‌قالین من گهل خو دهن و گه‌هنه ئوردیگه‌ها سولتان سالی و لویری جاری زاروک دیت و گوتنه من کوره به‌لنی کچ بوو و هه‌ر تشته‌کی من فیای و ئەز ئی رازی هاته‌ریکا من پستی ئەو کچ بووی به‌لنی گه‌هشتیه وه‌لاق هندستانی ب هه‌یف و نیفا کجا وی دمريت ول ئی سا‌له‌کی کیمتر دیسان باس ل جاریه‌کا خو یا دی دکه‌ت کو یا ب دووگیان بوو به‌لنی دمريت به‌ری زاروک بیت)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۸۲ ، ۳۸۴ ، ۵۱۹ ، ۵۷۷) . هه‌ر چه‌وا بیت (ابن بطوطه) ی دکه‌شتا خودا به‌حسی هه‌قزین و زاروکین خو کرینه به‌لنی هوسا دیار دیت کو گه‌له‌ک گزنگی ب وان نه‌دایه وه‌یلاینه ب تابه‌ت زاروکین خو (مگلوب ، ۱۹۹۹ : ۲۲) . و پاشی گوت : ((لا أدري ما فعل الله بهم)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۴۸ ، ۵۰۰) . دیسان تبیینی دکرت کو ئیک ژ هه‌قزین و جارین وی به‌رده‌وام نوبوون ل گهل هاتن و چووین ویدا ژهر هندئ ئیک ل دویف ئیک ژ وان جودا دبوون ل قزیری پرسیار ئەقه‌یه بوچی (ابن بطوطه) ی هه‌قزین خو دهیلان به‌رده‌وام ؟

دیت ژهر جیوازی دناقه‌را هه‌ر دوو لایه‌ناندا یا نژی هه‌ندک ژوان نه‌شیا ی وه‌لاق خو بجه به‌یلن و به‌رده‌وام دین دکه‌شتا ویدا و هاتن و چووین وی بو وه‌لاتین جودا جودا (عاشر ، ۱۹۸۱ : ۷۴) ژ ئەقا بوری دیار دیت کو (ابن بطوطه) په‌سنا خو دیار دکه‌ت و زیده‌گویی ده‌گیرانین ویدا یا دیاره‌گه‌له‌ک هه‌ژ ژینانی دکر . سه‌باره‌ت ره‌وشه‌نیریا وی (ابن بطوطه) ی ل سه‌ر ریکا گه‌نجین وه‌کی وی سه‌رده‌می خوداندیه ، قورئان ژهرکریه ، سه‌ر ده‌ستی ماموستایین خو خواندیه ، دابینه‌ زانا ، به‌لنی خوانجنا خو تمام نه‌کریه چونکه دژنی بیست و ئیک . سالیدا ده‌ست ب که‌شتین خو کریه و ئەف گروه‌به‌ل سه‌ر وی چهندی کو نه‌گرتیه دا خواندنا خو یا فوقی تمام بکه‌ت ژهر کو ئەف خواندنه دریز دیت گه‌نج نه‌شیت ژی خلاس بی . هه‌تا دژنی سیه‌ سالیدا . (مؤس ، د/ت : ۱۷) لفری ئەم دشین بیژین تا راده‌یه‌کی باش (ابن بطوطه) ی زانست وه‌گیرانه . چونکه دئ بینین ده‌سپیکا گه‌شتا وی هه‌قالین وین ریکی ئانکو هه‌جین مه‌غربی ئەف چهنده ل سه‌ر زانیه له‌ورا دریکا خودا بو مسری ئەو کرته دادوه‌ری خو . (بقولا ، ۱۹۸۷ : ۱۸۷) دیسا دماوی گه‌شتا خودا ئامازه ب وی چهندی دایه کو چارده ده‌ستویری (اجازه) ل سالا (۷۲۶/مش/۱۳۲۵) ل دیمه‌شتی ب ده‌ستخوئه هینایه (ابن بطوطه ، د/ت : ۲۵۷ ، ۲۲۷ - ۲۵۸) . ل مزگه‌فتا بازیری شیرازی په‌رتووکا ئیام شافی و په‌رتووکا ئیام ساغانی (م . ۴۴۷ / مش / ۱۱۴۶ ز)

هه‌قزینا خو ئەوا دووگیان ده‌یلیت و به‌رده‌وامی ده‌ته گه‌شتا خو . ده‌می گه‌هشتیه وه‌لاق هندستانی ل ویری زانی کوره‌ک بی بووی و ل وی ده‌می بو بایری وی بی دایکی کو خه‌لکی مکناسه ل مغربی بوو چل دیناریت هندئ بو فریدکه‌ت . پستی بیست سالان و ده‌می دزفرتیه‌فه دیمه‌شتی پرسیارا کوری خو ژ (نوره‌ددین سه‌خاوی) (م . ۷۶۵ / مش / ۱۳۶۷ ز) ئیامی فوقی مالکی ئەوژی دبیژنی کو به‌ری دوازه سالایه بی مری . (ابن بطوطه ، د/ت : ۶۵۶) . دیسان (ابن بطوطه) ل وه‌لاق هندستانی چو بو جارا چواری ژن هینایه‌کو ئەوژی (حور نه‌سه‌ب) خویشکا (شه‌ریف ئیبراهیمی) بوو وین ناقدار ب (الخریطه) وکچه‌ک ژ هه‌بوو و دبیژیت : ((کانت صالحه تهجد باللیل ولها اوراد من ذکر الله عز و جل ، وولدت منی بنتا ولا ادري ما فعل فیها)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۵۰۰) . ول گزیرتین (ذیه‌ه‌ المهل) (۶) ، چوار ژن (ابن بطوطه) ی هه‌بوون : ((لقد کان لی بها اربعة نسوة و جوار سواهن فکنت اطوف علی جمیعهن کل یوم وابت عند من تکون لیلتها)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۵۸۱) . به‌لنی هوکار و ئەگه‌رین جودا جودا ژ هه‌ر چواران جودادیت . (ابن بطوطه) پشنی هه‌ر چوار هه‌قزین خو ، ئەوین ل کزیرتا (ذیه‌ه‌ المهل) هینان . به‌رداین بجیته گزیرتا مه‌لکا بو ماوی هه‌فتی روژان ل ویری دمیت و د وی ده‌میدا دوو ژنان بخو ده‌نیست : ((...واقمت بهذا الجزیره سبعین یوما وتزوجت بها امرأتین)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۵۹۵) . ژلی فان هه‌قزین وی (ابن بطوطه) ی زوره‌یه‌یا ده‌می دکه‌شتا خودا جاریه ل گهل بوون هه‌تا ئەو بخو فی چهندی دبیژیت : ((ژ نه‌رینی من ئەوه ، من گه‌شت نه‌دکرن ئەگه‌ر ل گهل وان نه‌بیت)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۵۷۳) ، ئانکو (ابن بطوطه) بیوان نه‌دگه‌ریا . هه‌ندک جاریه ئەوی بخو دکرین ، وه‌کی ل بازیری تیره (۷) جاریه‌کا رومی دکرت ولباژیری بلی کسرا دیسان جاریه‌کا رومی دکرت ب نافی مرغه‌لیته (مارگاریتا) ل بازیری مته‌ژی جاریه‌کی دکرت . (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۱۸ ، ۳۲۱ ، ۶۱۰) گه‌له‌ک جارن خودان ده‌سته‌ه‌لاتان ل ده‌فرین جودا جودا وه‌ک دیاری ددانی بو نمونه سولتان جه‌ماله‌ددینی ده‌می رابووی ب گبرکرنا سندابوری (ابن بطوطه) ئی پشکداری ل گهل کره‌بوو جاریه‌کی ب نافی ملکی ده‌قی پاشی نافی وی کره موبارکه و چهنده نمونه‌یین دی (ابن بطوطه ، د/ت : ۵۷۷) . (ابن بطوطه) ی ژ جواریا زاروک ژ هه‌بوون و دماوی گه‌شتا خودا به‌حس دکه‌ت بو نمونه ده‌می دا جیته ئوردیگه‌ها سولتان سالی موعه‌زم علائه‌ددین (گرمشرین) (۷۱۲ - ۷۵۳ مش / ۱۳۱۳ - ۱۳۵۲ ز) ل ده‌قرا نه‌خشه‌ب رادبوری و دبیژیت : ((وی ده‌می من

هاتیه کو سالاً (۷۷۰مش/۱۳۶۸ز) مریه ژوان (ابن حجر) کو ژ (ابن مرزوق) ی (م) ۸۲۳ مش / ۱۴۲۵ ز) فهگوهاستیه : ((نهو ههتا سالاً ههفتی ما و مر نهوی کارئ دادوهه ری هندهك دهفهران دكر)) (ابن حجر العسقلانی ، ۱۹۹۳ : ۴۸۱/۳ ؛ زیاده ، ۱۹۸۷ : ۱۸۹) هندهك فهكولهه سالاً (۷۷۶مش/۱۳۷۴ز) بو مرنا وی ددان (حسین ، ۱۹۸۲ : ۳۶ ؛ حسن ، ۱۹۵۸ : ۱۵۴ ؛ بلال ، ۲۰۰۹ : ۱۵ ؛ عنان ، ۱۹۸۵ : ۱۱۰) بهلی ههژمارا زوور ژ فهكولهه سالاً (۷۷۹ك/۱۳۷۷ز) ب سالاً مرنا (ابن بطوطه) ی دانایه . (۶۸) و نهفه پتر یا بهریه لافه د ناههرا فهكولهه راندا . سهبارت ههچی مرنا وی چهوا جیاوازی ل سهر میژوو یا مرنا وی ههبوو هوسا . جیاوازی ل سهر ههچی مرنا ویژی ههیه . هندهك فهكولهه دبیژن ل باژیژی فاس بی مری . (کراتشکوفسکی ، ۱۹۷۸ : ۴۶۰ ؛ بروکلان ، د/ت : ۱۰۱/۱ ؛ کحاله ، د/ت : ۱۲۶) هندهك فهكولهه ری دی باژیژی مهراکش بو مرنا وی دهستنیشان دکنه (بروکلان ، د/ت : ۱۰۱/۱) هندهکین دی باژیژی تهنجه دهستنیشان کریه بو مرنا وی (فیاض ، ۱۹۹۱ : ۶۱) بهلی عهدهولهادی تازی بو چووناکا دی ههبوو دبیژت: ((ژیهه کو (ابن حجر) بهحسدکته کو (ابن بطوطه) ههتا سالاً (۷۰) مایه وین مری وکارئ دادوهه ری دکر تانکو ههتا سهر دهمی سولتان عهدهولعهه نیر برائئ سولتان (ابو عنان) بوویه (م . ۷۷۷ مش / ۱۳۷۸ ز) نهفهژی رامانا وئ چهندهئ ددهت کو ل (نهمسا) مریه کو پایتهختی وئ ل وی دهمی (نهفا) بوو نه ل فاس و نه ل مهراکش مریه (عواطف ، ۱۹۹۶ : ۱۶) . باسی دووی : ژیدهه ری فهگیزانین وی (روایاته) سهر روژهه لاتا ئیسلامی : ابن بطوطه ی پالشتیههکا بهرجاف دایه ژیدهه ری خو یین ب کارئینین دگهشتا خو یا بناف و دهنگدا ، و نهف ژیدهه ری د جودا جودا بوون ، گرنکیا ههرا بهرفرهه یا وی گهروکی دیاردکته ، و دناف ناههروکا گهشتیدا دئ شتین ، ل سهر وان ژیههرا ههلبین یین وی تومارکین ، کو ژ دیتنان ، زارهکی ، نهخشه و پهرتووکین نقیسای دهنن ، وهندهك ژیدهه ری دی .

۵. دبیژن (ابن بطوطه) ی

دهیته زانین سهر پهرتوکین گهشتان کو زوریهه ههرا زور ژ بابهتی وان ژدیتنین گهشتیارینه ژیهه هندی پهرتوکین کهشتا گرنکیا خو یا تابهت ههیه (عواطف ، ۱۹۹۶ : ۱۶) چونکه گهشتیار ب خو رادبیت ب فهگواستن و وینه گرنا ههمی پیشهه چوین شارستانیتهه سهردهمیخو دیسان گهلهك ژ رهوشه نیریا وهلاتان نهفین سهرههانا وان

نهوا ب ناقئ (مشارق الانوار) ل دهف دادوهه مهجدینی خواندیهه (۸) (ابن بطوطه ، د/ت : ۲۲۷) پینشه نامازه بدهینه هندی کو (ابن بطوطه) ی ههروهسا بهندا ل مزگهفتا خهلیفه ل سالاً (۷۲۷مش/۱۳۲۶ز) پهرتوکا (المسند) یابان مههمهده عهدهوللا کورئ عهدهورهحانی کورئ فهزل کورئ بهرامی دارمی (الزرکی ، ۱۹۸۰ : ۹۵/۴) . ل دهف تمام بانئ ههفسی خواندیهه (۹) ، باس ل وئ چهندهیژی دکته کو سالین (۷۳۰-۷۲۸مش/۱۳۲۷-۱۳۳۱ز) ل مهگهههی مایه و تیدا زانستین شههعی خواندیهه (ابن بطوطه ، د/ت : ۲۵۷ - ۲۵۸) . دماوی خواندنا گهشتا (ابن بطوطه) ییدا بو مه دیار دبیت . کو فیزی زمانی تورکی و فارسی بو دیسان دئ بینین کو ییزانین ژ پهرتوکاژی وهرگیزانیه بو نمونه دهمی دبیژت : ((ووجدت فی کتاب المعلم فی شرح صحیح مسلم للقرطبي (م . ۶۷۱ مش / ۱۲۷۲ ز) ان جماعه من صحابه صحبه اویس القرني من المدینه الی الشام..)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۱۱۶) یانژی دهمی سهرههانا هندهك باژیژان دکر پهوهه ندی وان ب هندهك کهستین بهرنیاسقه دیار دکر بو نمونه : ((... پاشی نهه گههشتینه باژیژی ترمژ (۱۰) نهفیههیم بانئ عیسا محهمه کورئ عیسا (ابن سوراة الترمذی) دانهری (الجامع الکبیر فی سنه) دگههیتی)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۹۳) . دیسا ههلوپستی وی بهرامهه خوتبه خوینی ل مزگهفتا (امیر المؤمنین علی) خودئ ژئ رازی ل بهسره و کا چهوا رهنهکا دژوار لئ گرت چونکه ریز ل ریزمانئ نه دگرت ژیهه کو بهسره ب ریزمانئ یا نافدار بوو (ابن بطوطه ، د/ت : ۲۰۲ - ۲۰۳) نهفه و چهندهن نمونه یین دی گروفههه ل سهر رهوشه نیریا وی و بهروفاژی وان بو چوونانه نهوین دبیژن کو رهوشه نیریهکا دهستنیشان کری ههبوو عهدهولهادی تازی دبیژت : ((نهفه ژ راستی دویر بوینه)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۸۳) .

دبیت پشکداریا (ابن بطوطه) ی و داخوازیا وی بو زانستی یا کیم بیت (لسان الدین الخطیب ، ۱۹۷۵ : ۲۷۳) ، راستی دبیت کو نهفهقیهکن زانا وهکی (ابن جبیر) ی بیت (حسن ، د/ت : ۱۲۶) دروست بیت کو خزاندا وی یا ریزی نه بیت (ناصر ، ۱۹۹۸ : ۲۵) نهفهژی ژیهه هندی بوویه کو خواندنا خو تمام نه کریه وهکی مه بهری نوکه نامازه پیدای دیسان نهو بهاتن و چوونین خوئه بی مزویل بوو ب تنی هندهك دههمن دهرفته بو خواندن ههبوو بهلی ل سهر هندی ههتا رادههکنی باش بی منهت زانست وهرگریته و خواندیهه . چار- مرناوی : جیاوازی دناقههرا فهكولهه و میژووشیساندا ل دؤر جه و میژوو یا مرنا (ابن بطوطه) ییدا ههیه دهندهك ژیدهه راندا

وی زاره کی بوون (عوگف ، ۱۹۹۶ : ۱۳۵). (ابن بطوطه) ی بو وهرگرنا دهقین زاره کی ل دهقهرین روزه لانا ئیسلامی پالپشتی دانا په سر چند په یشان کو نامازه بو فان جوړه دهقان ژوان په یشان (بقال، فقال لی، قیل....) کو نیزیکی نوت جارا بکارهینایه دیسان په یشا (بژکر، ژکرلی ، بژکرون) نیزیکی شینست و شهش جاران بکارهینایه و په یشین (اخبری) سیزده جاران و (یزعمون) نهه جاران و (روی) پینج جاران و په یشا (سمعت) چار جاران و په یشا (بلغنی) سیجاران و په یشا (بحکی) دوو جاران بکارهینایه (ابن بطوطه ، د/ ت : ۲۱ ، ۳۱ ، ۶۵۲ ، ۶۶۴). (ابن بطوطه) ی ب ریژه په کا زور دهقین زاره کی بکارهینایه نهک ب تنی نهو نشتین دیتین رینقیس کریه هره تخته کئی دیتی و گوه لیبوی دارشتیه بهلی ماوی دهقین زاره کی دگه شتیدا نهف خاله بو مه دیار دین :

همه دهقین زاره کی نهوین (ابن بطوطه) ی لسهر روزه لانا ئیسلامی هینان ژنده رین وی نه دیار بوون و بتخی د دوازه دهقاندا ناقتین وان که سان دیار دکهت، نهوین روایت ژئی وهرگرین، بو نمونه دهمی بهحسی (محیی) شیرازی دکهت دبیزیت : ((ژکرلی الحاج قوام الدین الگمخجی (۱۲) و هو والی الحجی بها انه چنبا بعشره الاف دینار دراهم فی کل یوم....)) (ابن بطوطه ، د/ ت : ۲۲۲) یان دهمی پرسیارا کوری خو نهوی ل دپه شقی هیلا ی ژ نوره ددین سخاوی (م. ۷۶۵ مش / ۱۳۶۷ ز) زانا مالکی بوو دکهت دبیزیت : ((من ههر چند دهقین زاره کی پرسیارا کوری خو ژئی کر و گوت : ی مری بهری دوازه سالان)) (ابن بطوطه ، د/ ت : ۶۵۶) وچند نمونه یین دی. یین (ابن بطوطه) ی ژنده رین وی نه دیارن بهلی دئی بینین کو نهو په یشین بکارهینان نامازه دایه هندئ، کو روایه تا زاره کیه گه لهک جاران ب تاکی دهینان و هندهک جاران ب کومی وهکی (بذکرون ، بقولون ، یزعمون) نهفه ژئی نهوی چندی رادگه هینیت کو نهو روایه تا ل دهف خه لکنی وی دهقهری یابه ره لاقه یان ژ کهسه کئی پتر پرسیارا کریه یان ژئی کهسه کئی کوتیه و هندهک کهسین دی داوکئی ل سهر کریه. ههر چهوا بیت (ابن بطوطه) ی خو ژ پشت راستیا وان روایه تا دایه پاش و بهر پرسیاره تیا روایه تا دانا په سر وان که سان و نهفه یه جیاوازا دناقهرا پهرتوکین گهستان و پهرتوکین جوگرافی یین دی و هه تا یین میزووی کو دهمی میزووشیس بقیت بگه هیته هندهک بهلگه نامین میزووی و نهگه نهو رویدانا سهر بنقینسین یا نزیکی وی دهمی بوو نهوی نهو تیدا دژیت دئی زفرینه ته روایاتین هندهک که سان نهوین رویدان ب چاف دیتین و دئی رایت ب بهروردکن دناقهرا واندا و رخنئی لئ دگریت و ل

کین و کاردانین گه لان نهوین تیکه ل بوون ل گه ل کری وهسف دکهت (فهیم ، ۱۹۸۹ : ۱۵) (ابن بطوطه) ی بوون (الشامی ، ۱۹۹۹ : ۱۵۰).

ژهر کو (ابن بطوطه) ژئی کهشتیار بوو ژهر هندئ دئی بینین کو پهرتووکا وی یا زوربهی ههره زور ژ دیتنن وی بووینه و نهف چنده یا گرنکه چونکه دیتن (مشاهده) ئیک ژ باوهر پینگرترین ژنده ره نهک لدهف گهشتیاران ب تنی بهلکو ل دهف میزووشیسان ژئی نهگه ب نهمانهت ییزانینان وهرگرن و بنقیسن و (ابن بطوطه) ی ماوی گهشتا خودا هندهک په یف بکارهینان کو ب شپوهه کئی ئیکسهر نامازه بو دیتنن وی بوون وهکی په یشا (رایت) یان (من دیت) دهمی ییزانینان سهر روزه لاتی ئیسلامی توما دکهت نیزیکی پینچی و سی جاران نهفی بکارهینیت (ابن بطوطه ، د/ ت : ۷۰ ، ۷۷ ، ۱۲۴). بو نمونه دهمی سهره دانا باژیری ئیسکه ندره دهکته دبیزیت ((نهز بهرف مه ناری شه چووم ، ژئی لایه نی من دیت ئیک ژ لایه نین وی یی خرابکری بوو....)) (ابن بطوطه ، د/ ت : ۲۹) یان دهمی دچپته دهقهره کللی ل وه لاتی فارس دبیزیت : ((دهقهره کا چپوکه ربار و بیستان و فینی لئ هه یه من دیت سیف ل بازاری وی بازده (رگل) (۱۱) یین عراقی ب دهره مه کی دهاتنه فروتن....)) (ابن بطوطه ، د/ ت : ۲۱۶) نهفه و چندی نمونه یین دی . دیسان په یشا (القیه) یان (چاقیکه فتن) ژئی چندی جارا (ابن بطوطه) ی بکارهینایه وپه شی گریدای ب روزه لانا ئیسلامی په ژ گهشتی نیزیکی سیه و ئیک جاران بکارهینایه و نهف په یشه ب تنی بو دیتنا دهسان ب کارهینایه بو

نمونه دهمی دچپته باژیری بهنسا (۱۱) یی مسری بهحسی وان که سان دکهت نهوین ل ویری دیتین و دبیزیت : ((ل ویری شیخ نه باکر عجمی من چاقیکه فتن و نهز چوومه دهف و محقانداریا من کر)) (ابن بطوطه ، د/ ت : ۶۶). نهفه زیده باری په یشا (شاهدت) کو نهه جاران و په یشا (فوجدت) شهش جاران بکارهینایه . بهلی ل گه ل هندئ دئی بینین کو گهشت یا تزیه ژوان دهقا نهوین (ابن بطوطه) ی ب چاف دیتین یی کو ئیک ژ فان په یشین سهری مه بهحسکس بینیت و هه می گروهه ل سهر هندئ کو نهوی بخو دیتینه (ابن بطوطه ، د/ ت : ۱۵۶ ، ۲۲۳ ، ۳۳۳).

۶. دهقین زاره کی

دهقین زاره کی ئیک ژنده رین دی بوو کو (ابن بطوطه) ی پالپشتیا خو بو فه گواستنا ییزانینان دانا په سر و هه بوونا وان دگه شتیدا کیم نوبوینه و هزماره کا زور ژ دهقین

هندی دیمه شقه نهو بهه شستا روزهلانن یه و جھنی روناھیا وئ یه (...)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۱۰۴ ؛ ابن جبیر ، د/ت : ۲۰۹) پاشی دریزین دھق و دبیژیت : ((ب خودی نهو دراستن نهوین ل سهر دبیژن : ((نهگهر بهه شت ل عهردی بیت بن گومان ، دیمه شق یا تیدا و نهگهر ل نهسانی بیت ، نهو هاوتهریبی وئیه)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۲۳۵ ؛ هه فبه رکن ، ابن جبیر ، د/ت : ۲۱۰). دیسان بو وه سفکرنا باژیری بهغدا ری (ابن بطوطه) ی ، گه شتا (ابن جبیر) بکارهینایه. دهمی دبیژیت : ((ابو الحسن کوری جبری خودی ژئ رازی بیت دبیژیت : نهف باژیری کهفن ، نهگهر هیشتا باژیری خیلافه تا عباسی بیت و جھنی بانکرنا قوره بشیان بیت ، وئیی وئ چوو و بتنی ناف ما (...)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۲۳۵ ؛ هه فبه رکن ، ابن جبیر ، د/ت : ۱۸۰) .

۲. پرتووکا (اخبار مکة و ماجاء فیها من الاثار) یا (أزرقی) (م: ۲۵۰/مش/۸۶۴ز) : (ابن بطوطه) ی بتنی دوو دهق ژ پرتووکا نه زهره قی وهرگرتنه ئیک ژ وان دهمی بهحسی دریزاھیا (مسجد الحرام) دکمت : دبیژیت : ((دریزاھیا وئ ژ روزهلانن بو روزنایای ژ چوار سه د گزان پتره (نه زهره قی) نهف چهنده گوته)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۱۵۵ ؛ هه فبه رکن ، الازرقی ، ۱۹۶۹ : ۸۱ - ۸۲). ههروهسا بهحسی چیبانی پور دکمت دبیژیت : ((نه زهره قی د پرتووکا خودا بهحسکری ، کو نهفی چیبانی گازی پیغه مبهری سلاقیته خودی لسه ر بن کر ، گوئی : (بو من یا محمه مد ! بو من ! من بهری ته حه قتی (نبی) ههواندینه)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۱۶۶).

۳. پرتووکا سیجی پرتووکا که بو ژ پرتووکین شه مسه ددین کوری عه بدولا وادی ناشی (۱۳) (۷۴۹-۷۷۳/مش/۱۲۷۴-۱۳۴۸ ز) :

(ابن بطوطه) ی ب تنی ئیک دهق بکارهینایه نهوژی وه سفکرنا باژیری دیمه شقی و دبیژیت : ((شیخی مه بن (محدث) گه شتیار شه مسه ددین کوری عه بدولا کوری محمه مد کوری جابر کوری حه سان قه بسی وادی ناشی نشته جی تونسجی بهحسکریه و ناخفتنا (ابن جبیر) دهینت و پاشی دبیژیت : (نهوی باشی کر دوئ وه سفکرنا ژوئ کری و هوستایی تیدا کر . و کهس بو بهری خودانا وی خهرین ، و نهفی چ مفا تیدایه ، نهگهر نشته جی بوون تیدا نه بیت .. ز)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۱۰۵). د دهقین بووریدا بو مه دیار دبیته :

۱. (ابن بطوطه) ی بو وهرگرتنا دهقان ب تنی ناماژدایه نا فنی دانهری بن کو نا فنین پرتووکین وان دیار بکهت .

دوماهیکنی دا بگه هیته راستیا میژووی (عبان ، د/ت : ۷۰ - ۷۱). بهلنی گه شتیار وی تشتی فه دگوهیزیت بن دیتی و گوه لیووی و دبیت وئیی وی بن بهشی (جزئی) بیت بهلنی ل گهل هندی بن گرنه گزی (ابن بطوطه ، د/ت : ۲۲۵ ، ۳۱۰). ههر ژیهر قی چهندهیزی (ابن بطوطه) ی دماوی گه شتیدا پیزانینن وی سهر روزهلانا ئیسلامی ب تنی پینچ روایت هینایه ژ راستگویا وان که سان بن پشت راست سی جارن دبیژیت (سمعت من الثقات) (۸۹) و دوو جارن دبیژیت (اخرنی بعض الثقات) (ابن بطوطه ، د/ت : ۴۳ ، ۴۶) ههر چهوا بیت روایتین زاره کی دگه شتا (ابن بطوطه) یدا گرنه گزی زور هه یه و ژ هه می لایه نین جفاکی رهوشه نیری ئابووری و هه تا سیاسی ژی .

۷. ژیدهرین شیسای

ژیدهرین شیسای ژیدهری سی بوو کو (ابن بطوطه) ی پالشتیا خو بو وهرگرتنا چهنده پیزانینان دانایه سهر بهلنی هه بوونا وان دگه شتیدا کیم بوون و چهنده دهقه گین دهستینشانکری تینا پهریت نهفه ژی نشته کنی ئاسایه ژیهر کو پرتووکین گه شتان ب قی چهندهی دبه ریاس بوون ههر نشته کنی گه شتیار دیتی و گوه لی بووی فه دگوهیزن و ب ریژا سیجی پالشتیا خو دانه سهر ژیدهرین شیسای و نهو ژیدهرین (ابن بطوطه) ی پالشتیا خو دانایه سهر نهفه نه :

۱. پرتوک

(ابن بطوطه) ی بو وهرگرتنا چهنده پیزانینان و وه سفکرنا هندکه باژیران پالشتی دانایه سهر فان پرتووکان :

۱. گه شتا (ابن جبیر) ی (۶۱۴-۵۴۰/مش/۱۱۴۵-۱۲۱۷ز) (لسان الدین ابن الخطیب ، ۱۹۷۵ : ۲۳۹ ؛ عواطف ، ۱۹۹۶ : ۹۷ ؛ الزرکی ، د/ت : ۳۱۹) : (ابن بطوطه) ی بو وه سفکرنا چهنده باژیران گه شتا (ابن جبیر) ی بکارهینایه و چهنده دهق ژئ وهرگرتنه بو نموونه :

دهمی بهره ف باژیری حه له بیته د چیت ل وه لاتی شامی دبیژیت (ابو الحسن کوری جی ر د وه سفکرنا وئ دبیژیت : ((ریژا وئ یا مهن و بهحسی وی ل هه می ده مادا بلند دبیت و په یاما وئ ژ شاها گه له که و جھنی وئ ل دهق که سان بن بهرزه چهنده هاندان دکر بو خه باقی)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۸۸ ؛ ابن جبیر ، د/ت :

۲۰۳) بهحسی دیمه شقی دکمت و دبیژیت : ((چ ژ وئ داهینانتر نینه نهوا (ابو حسن) کوری جبری خودی ژئ رازی بیت د بهحسکرنا وئدا گوئی . دبیژیت :))

بوو ، گهلهك يا بلنبوو ۶۶۶ ، برکهكا ئاف لى بوو ، هندهك كوئلا فەرمانا ئافاكرنا وئ دابوو و ئەف چەندە سەر دەرگههئى وئ شىسا بوو)) (ابن بطوطه ، د/ت : ۸۰).
يان ئەو پىزانىن سەر بەرفرههكرنا (مسجد الحرام) بهسدهكت ، دىبىت : (فى
أعلى جدران البلاط الغربى مكتوب : (امر عبدالله محمد المهدي (لدور ژيانا وئ ،
الدينورى ، ۲۰۰۱ : ۵۶۰-۵۶۱) امير المؤمنين اصلحه الله بتوسعة المسجد الحرام
لحاج بيت اله وعمارته فى سنة سبع وستين ومائة) (ابن بطوطه ، د/ت : ۱۵۴). ب
ئى شىوهئى (ابن بطوطه) مفا ژ وان نهخشىن شىساين ئى دارشتنا چەند چىزانىنان
وهرگرته و ل فئرى هوسا ديار دبىت كو پىزانىن وئ راستينه ، چونكه ههبوونا وان
ب شىوهئى شىساى بهلگهه سەر راستيا وان .

۸. ئەنجام

ئىكەم - ژىنگههئى (ابن بطوطه) تىدا ژياى ، كاتىكرنهكا بهرچاف ل سەر ژيان و زانين
و رهوشه ميبيركنا وئ يا كه ساتى ههبوو ، رابوونا وئ د بنه ماله كيدا ، كو بهرا پتر ژ
ئەندامين وئ كاري دادوهرين كويه و ئەف كارە ژى ئى گرئدايه ب پالدا نا مروفي بو
وهرگرته زانينهكا پتر و راست و دروست ، ژىلى هئدى كو ساخه تين باشى ، راستگوين
، دەست پاكي ئى ، لدهف مروفي پهيدا دكهت و بدرتزاها كهشتا ئى كهروكئى ، فان
ساخه تان دئى ل دهف بينين . دووه - كهشتا (ابن بطوطه) ئى ژ دەست پىكئى يا
تەرخانكرى بوو ، بو كارەكئى ئاينى ، ئەوژى ئەداكرنا (فريضة الحج) بوو بهلئى پشتى
هاتيه روژهه لاتا ئىسلامى هزر و بيرين وئ پتر بو وهرگرته زانين ل سەر باژير و جه
و هەرئىن جودا پالدا كو كهشتا خو ژ چوار چووفئى ئاينى بينته دەر و بكهته د
چوارچووفه كئى زانستى و گهشته فانيدا و ئاسوئى خو ئى رهوشه نىبرى بهرفره هتر
لىبكهت . سىيەم - گرنگيا كهشتا (ابن بطوطه) ئى ژ هئدى دهيت كو چەندىن دىمەن
و ئينه ئىن جودا جودا دياركئى ل دۆر بارين (سياسى ، ئابورى ، جفاكى ، ئاينى ،
لهشكەرى ، رهوشه نىبرى) ل روژهه لاتا ئىسلامى و كاري ئەف گرنگى دايه
دهقينه روكنى دا نافدار ، ئەوه كو دهبده فانه كئى ئىكسەر بوو ، هژمارهكا رويدانان و
دياردەيان دگلهك بواران . مينا وان رويدانان زوى د ژئدەرين ديدا ناينين . چوارەم
- دناف ليكولئيدا دياروو كو ئىين بهتوتەئى چەندىن ژئدەرين جودا جودا ب كهشتا
خودا ب كارهئىنانه مينا ژئدەرين زارهكى كو ئىك ژ ژئدەرين هه ره گرنگوون بين وئ
پالپشتى دانايه سەر بو توماركرنا فهگير و پىزانىن جودا و ئەف چەندە ئى خويابوويه

۲. ب شىوازين جودا نافين دانەران هينايه جاره كئى ئامازهدايه نافى بهرنىاس دانەرى
ب تئى وهكى (ازرقى) و جاره كئى نافى بهرنىاس ل گهل كوئيه وهكى (ابى الحسن جبير)
ئى و جاره كئى ئامازهدايه نافى تمام ئى دانەرى ژ ناف و نازناف و نافى بهرنىاس وهكى)
شىخ محدث گهشتيار شهسه ددين كورئ عەبدولا كورئ محمەد كورئ جابر كورئ
حسان قەيسى وادى ئاشئى).

ل فئرى پىدفيه ئامازهدايه وئ چەندئى كو (ابن بطوطه) ئى د ماوئى گهشتيدا
وهرگرته باژيرئى ئەسكه ندهريه و وهرگرته پىزانىنان رهوانه كرن دايه پەرتووكا (المسالك
يا ابو عبید) (۱۳) دىبىت : (بهس بو سەرئىكيشان بو وئ ئەوا (ابو عبید) ئى د
پەرتووكا خودا (المسالك) ريزه ندى كرى) (ابن بطوطه ، د/ت : ۳۹ ؛ ههشه ركرن ،
ابوعبیدالله البكرى ، ۱۹۹۲ : ۶۲۸/۲-۶۴۵)

اديسان بنتى ئىك جار دىبىت : (يذکر اهل التاريخ) (ابن بطوطه ، د/ت : ۱۰۸)
ئى كو ئامازه بدهته دانەرى يان پەرتووكنى كا ژ كئى وهرگرته .

ب. نهخشىن شىساى

(ابن بطوطه) ئى بو وهرگرته چەند پىزانىنان پالپشتياخو دانايه سەر نهخشىن
شىساى ، ب تايهت ئەوئىن سەر گورا و هندهك ديوارين ئافاهيئىن بهرنىاس هاتينه
ئىسان ، بو نمونه : دەمى بهحسن گورئ فاتما كچا حسنى دكهت ، كو ل شكهفته كئى
ئىزىكى مرگهفتا بهقبن ل باژيرئى خهليل بوو ، دىبىت : (.. و بالقرب من هذا المسجد
مغارة فيها قبر فاطمه بنت الحسين بن علي عليها السلام وأعلى القبر وأسفله لوحان من
الرخام في احدهما مكتوب منقوش بخط بديع (بسم الله الرحمن الرحيم) له العزة والبقاء
، و له ماذرا و برا ، و على خلقه كتب الفناء و في رسول الله اسوة حسنة . هذا قبر
فاطمه بنت الحسين رضي الله عنه) (ابن بطوطه ، د/ت : ۷۷) ديسان بهحسن
گورئ سهعد كورئ عوبادهئى ل گوندى (المنيحة) دكهت ، دىبىت : (ل گوندهكئى
ب (منيحة) دهته نياسين ، ل روژهه لاتى ديمهشتى و ب دوريا (۴) ميلان (۱۴) ،
گورئ سهعد كورئ عوبادهئى (م . ۱۴ / مش / ۶۳۴ ز) خودئى ژئى رازى بيت و ل
سەر مرگهفتهكا بچوك و ب جوانى هاتيه ئافاكرن ههبوو و هنداف سەرئى وئ بهرەكئى
ئىساى ههبوو : ئەفه گورئ سهعدج كورئ عوبادهئى (م . ۱۴ / مش / ۶۳۵ ز)
سەر كورئ خەزەجا ههفالى پىغه مبهرى سلاقيت خودئى ل سەر بن) (ابن بطوطه ،
د/ت : ۱۱۷). ديسان ژ نمونه ئىن دىن نهخشه ئىن شىساى ئەفهيه : دەمى بهحسن
ئافاكرنا وئ مرگهفتئى ل باژيرئى عسقلان دكهت ، دىبىت : (ئەو مرگهفتهكا مەزن

ابن حجر العسقلاني، شهاب الدين علي احمد بن محمد (ت ٨٥٢ هـ / ١٤٤٨ م) (١٩٩٣)، الدرر الكامنة في اعيان المئة الثامنة، دار الجيل، بيروت.

حسن ابراهيم حسن، (١٩٦٤)، تاريخ الاسلام السياسي والثقافي والديني والاجتماعي، مكتبة النهضة، القاهرة، ط ٧.

حسنى محمود حسين، (١٩٨٣)، ادب الرحلة عند العرب، دار الاندلس، بيروت، ط ٢.

حسن عثمان، منهض البحث التاريخي، دار المعارف، ط ٨، القاهرة د/ت.

حسين مؤنس، ابن بطوطة ورحلته، دار المعارف، القاهرة، د/ت.

خير الدين الزركلي، (١٩٨٠)، الاعلام، دار العلم للملايين، بيروت، ط ٥.

الدينوري، ابوحنيفة احمد بن داود (ت ٢٨٢ هـ / ٨٩٥ م)، (٢٠٠١)، الاخبار الطوال، تحقيق عاصم محمد الحاج علي، دار الكتب العلمية، بيروت، ط ١.

الزبيدي، ابو الفيز محمد الدين محمد مرتضى (ت ١٠٢٩ هـ / ١٧٩١ م)، تاج العروس من جواهر القاموس، دار ليبيا، بنغازي، د/ت.

زكي محمد حسن، الرحالة المسلمون في العصور الوسطى، دار الرائد العربي، بيروت، د/ت.

سليمان فياض، ابن بطوطة رحالة الاسلام، (١٩٩١)، مركز الاهرام، القاهرة، ط ٢.

شاکر خصبك، ابن بطوطة ورحلته، (١٩٧١)، مطبعة الاداب، النجف.

شوقي ضيف، المدارس النحوية، دار المعارف، القاهرة، ط ٧، د/ت.

صبرى محمد حسن، (١٩٥٨)، الجغرافيون العرب، مطبعة القضاء، النجف.

صلاح الدين الشامي، (١٩٩٩)، الرحلة عين الجغرافيا المبصرة، منشأة المعارف، الاسكندرية، ط ٢.

عبدالرحمن حميدة، (١٩٩٥)، اعلام الجغرافيين العرب، مقتطفات من اثارهم، دار الفكر، دمشق، ط ٢.

ابوعبيد البكري، عبدالله بن محمد (ت ٤٨٧ هـ / ١٠٩٤ م)، (١٩٩٢)، المسالك والممالك، تحقيق ادريان فان ليوفن واندرى فيري، دار العربية للكتاب، د/م.

عمر رضا كحالة، (١٩٦١)، ادب الرحلات، بيروت.

عواطف عمر يوسف، (١٩٩٦)، الرحلات المغربية والاندرلسية، الرياچ.

فالتر هانتس، المكابيل والاوزان الاسلامية وما يعادلها في النظام المترى، ترجمة، كامل العسلي، د.م: د.ت.

ابو الفداو، عماد الدين اسماعيل بن محمد بن عمر (ت ٧٣٢ هـ / ١٣٣١ م) (١٨٤٠)، تقويم البلدان، تحقيق رينود وماك كوكين، دار الطباعة السلطانية، باريس.

ابن فرحون، محمد بن عبدالله بن محمد المالكى (ت ٧٩٩ هـ / ١٣٩٧ م)، (٢٠٠٦)، نصيحة المشاور وتسليية المجاور، تحقيق، على عمر، مكتبة الثقافة الدينية، القاهرة، ط ١.

محمد حسن فهيم، (١٩٨٩)، ادب الرحلات دراسة تحليلية من منظور اثنوجرافى، الكويت.

المقدسى، شمس الدين محمد بن ابى بكر (ت ٣٨١ هـ / ٩٩١ م)، (١٩٨٧)، احسن التقاسيم في معرفة الاقاليم، تحقيق، محمد مخزوم، دار احياو التراث العربي، بيروت.

النعيمى، عبدالقادر بن محمد (ت ٩٦٧ هـ / ١٥٧٠ م)، (١٩٩٠)، الدراس في تاريخ المدارس، تحقيق، ابراهيم شمس الدين، بيروت.

ژ وان دهقان بين گهشتا وى بخوفه گرتين زيدهبارى ژيدهرى هره گزنگ بين نيين بهتوتهى دگهشتا خودا بكارهيناي ئه وژى (١٥).

ديتئين وى بين كهسايقى كو ههر جه يان دهقهر يان ههريئا دگههشتى ئيكسهه دا ديتئين خو بين كهساتى توماركةت وئى ژيدهرى ئى گرتيگيا خو يا ديرووكى يا ههى چونكه كهرووكى مه ب باهتيايه فه گيرين خو كه هاندينه مه. ههروهسا ژيدهرين ئيسى ئى كهرووكى مه ب كارهيناييه بهلى ب ريژهيه كا كيتر ژ ههردوو ژيدهرين دى بينجهه - بين بهتوتهى شيايه سهه دهريه كا باهتيايه ل كهل ههى ژيدهرين خوبكةت و ل ههى جارن بزافكريه جورى وان دياركةت وئامائى پى بدهت دا خوينهوار نه كه فيته گومائى راستهى وان دهق و فه گيرين توماركين لدور چهدين رويدانين جودا كو كهلهك جارن ب شتيازه كئى ئه فسانه بى رويدان وهسفكريه ههه چهنده هندهك جارن پيزانين ژ ژيدهرين نه نياس ئى ب كارهيناييه بهلى وئى چهندى كارتيكرن نه كرى ل سهه دارشتئين وى بين گرتيداي ب بنه ماين رويدانين سهه كى ئه وئى وى دخوازت ب فه گوهيزيت.

ژيدهر و پهراويز

١. نامين زانستى وليكولينين نه كادى

محمد يوسف عمر عابد، (١٩٨٦)، بلاد الشام فى رحلة ابن بطوطة، رسالة ماجستير (غير منشورة)، جامعة ام القرى، مكة.

ب. ژيدهرين رسهن ولاومكى

ابراهيم احمد العدوى، ابن بطوطة فى العالم الاسلامي، (١٩٥٤)، دار المعارف، القاهرة.

احمد بلال، (٢٠٠٩)، اعلام وفاهيم قاموس علمى مختار وبسيط، مكتبة دار طلاس، دمشق، ط.

احمد مطلوب، (١٩٩٩)، الملامح الاقتصادية فى رحلة ابن بطوطة، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد، ط ١.

احمد العوامري بك و محمد احمد جاد المولى، (١٩٣٣)، مهذب رحلة ابن بطوطة، المطبعة الاميرية، القاهرة.

اغناطيوس يوليانونفتش كراتشكوفسكى، (١٩٧٨)، تاريخ الادب الجغرافى العرب، ترجمة، صلاح الدين عثمان هاشم، دار الغرب الاسلامي، بيروت.

الازرقى، ابى الوليد محمد بن عبدالله، بن احمد (ت ٢٥٠ هـ / ٨٦٤ م)، (١٩٦٩)، اخبار مكة وما جاو فيها من الاثار، دار الاندلس، بيروت، ط ٣.

ابن بطوطة، ابو عبدالله محمد بن على بن عبدالله، (ت ٧٧٩ هـ / ١٣٧٧ م)، رحلة ابن بطوطة، تحقيق طلال حرب، دار الكتب العلمية، بيروت، د/ت.

ابن جبير، ابوالحسين محمد بن احمد الاندلسي (ت ٦١٤ هـ / ١٢١٧ م)، رحلة ابن جبير، تحقيق محمد زنهيم، دار المعارف، القاهرة، د/ت.

(١٠) ترمز: باژیره کچی مهزنه د روبه روى خودا ، دکه فته ل سهر نهلا رويبارى جه بچوون ، وچه ندين باژير وباژيرک ل سهر کيسنى وى هه نه ، بو پتر پيزانينان بزفره : ابو الفدا ، تقويم البلدان ، (باريس : ١٨٤٠) ، ص ٥٠٠ .

(١١) الرطل : نهفه بيضه ركه كيشانينيه ، ودنيا تادا هه مبه رويه كسانى (١٢) ثوقيه = وهقى (يه ، وبهرامبه ر (١٠٠/١) قنتار) يه ، وهه تشسته كنى ل ژير په يقا (ثوقيه و قنتار) ي هيت دجته دناق وئ چنديدا ، بزفره : فالتر هنتس ، المكايل و الاوزان الاسلاميه ، ترجمه كامل العسلى ، (د/م : د/ت) ، ل ٣٠ .

(١٢) بهنسا : باژيره كه دکه فته ل سه عدى مسرى ينى ژيرى ل روژئا فايا رويبارى نيلى ، و ژلاينى تابووريشه زور يا زهنگينه ، ياقوت الحموى ، ١ / ٥١٦ - ٥١٧ . ژيدير بهحسى مرنا وى ناكهن .

(١٣) ل دور ژياناما (وادى ناشى) بزفره ، ابن فرحون ، نصيحه المشاور وتسلية المجاور ، تحقيق على عمر ، (القاهرة : ٢٠٠٦) ، ص ص ٩٣-٩٤ ؛ عواكف ، الرحلات المغربيه ، ص ١٢٤ ؛ الزركلى ، الاعلام ، ص ٦٨ .

(١٤) ميل : به كسانى (٤٠٠) گهزان بيت شهرعيه ، كو دکه فن (٣/١) ژ فرسه خى كو دنبه (٢٠٠ متر) ، بزفره ، هنتس ، المكايل و الاوزان ، ص ٩٥ .

(١٥) مه رما ابن بطوطه ل و يري ابو عبيد البكرى بوو ، خودانى كنيبا المسالك والمالك ، جوجرافى ناسه كنى نه ندولسى ينى بهرنياسه ، بزفره ، المسالك والمالك ، تحقيق ادريان فان ليوفن واندرى فيرى ، (د/م : ١٩٩٢) ، ص ٧ .

تقولا زياده ، (١٩٨٧) ، الجغرافية والرحلات عند العرب ، الشركة العالمية للكتاب ، بيروت .

ياقوت الحموي ، شهاب الدين ابو عبدالله (ت ٦٢٦ هـ / ١٢٢٩ م) ، (١٩٧٧) ، معجم البلدان ، دار صادر ، بيروت .

ج. ئينسكلويديا

بروكلمان ، مادة (ابن بطوطه) ، دائرة المعارف الاسلامية ، ترجمة ، احمد الشنتناوي واخرون ، ج ١ ، بيروت ، د/ت .

هيك ، مادة (ذيه المهل) ، دائره المعارف الاسلاميه ، ترجمة ، احمد الشنتناوي واخرون ، ج ٨ ، بيروت ، د/ت .

د. روژنامه وكوفار

سعيد عبدالفتاح عاشور ، (١٩٨١) ، رحله ابن بطوطه فى عالم المرآة ، مجلة العربي الكويتيه ، العدد ٢٢٠ ، الكويت .

محمد عبدالله عنان ، (١٩٨١) ، اعظم الرحل فى العصور الوسطى ، مجلة العربي الكويتية ، العدد ٢٧٠ ، الكويت .

الهوامش

(١) بو پتر پيزانينان ل دور ژيانا (ابن جزى) ، بهرى خوده ، لسان الدين الخطيب ، الاحاطة فى اخبار غرناطة ، ٢٥٦/٢ - ٢٥٧ ؛ ابن حجر العسقلاني ، الدرر الكامنة فى اعيان المائة الثامنة ، (بيروت : ١٩٩٢) ، ٤ / ١٦٥ ؛ خيرالدين الزكلى ، الاعلام ، (بيروت : ١٩٨٠) ، ٣/٧ .

(٢) غه رناته : ئيكه ژكه فترين باژيرين هه رنيا (الجيزه) يا نه ندولسى ، ومهزنترين باژيرى ويه ، ريبارهك دناقدا دبورت ب نافي . (الحداره) دهاته نياسين ، (٤) فرسخان (٢٤) كم ژ باژيرى بيه ينى دويره ، ههروهسا دويرياتيا وئ ژ قورته ديته (١٦،٥) فرسخ نانو (٩٨) كم ، وباژيره كى بازركانى و روشه نييرى ينى بهرنياسه ، ههروهسا ل دهمه كى پاينه ختا سه ركه يا وهلاقى بوو ، بو پتر پيزانينان بزفره : ياقوت الحموى ، معجم البلدان ، ٤ / ١٩٥ .

(٣) بو پتر پيزانينان ل دور باژيرى ته نجه بهرى خوده : ياقوت الحموى ، معجم البلدان ، ٤٣/٤ .

(٤) رنده : ئاسينگه ههكا خورته ل هه رنيا تاكرنا ل نه ندولس ، دکه فته دناقهرا ، نه شيبليه و مهلهقه . بو پتر پيزانينان بهرى خوده : ياقوت الحموى ، معجم البلدان ، ٧٣/٣ .

(٥) قوتانجانا ظاهريه : نهف قوتانجانا ژلاين شاه (ظاهر غازى) كورى سولتان سه لاهه ددين نه يووى فه هاتيه ئافاكرن ، ل سالا (٦١٣ مش / ١٢١٦ ز) ، بو پتر پيزانينان بزفره : النعمى ، الدرر فى تاريخ المدارس ، تحقيق ابراهيم شمس الدين ، (بيروت : ١٩٩٠) ، ١ / ٢٥٧ .

(٦) ذيه المهل ، يان وهكى بناقنى نوى دهيتته نياسين نوكه (مالديف) ، كومه لهكا گزيرتين مه رجاني بين بچوك ، دکه فته دناقهه ريا هنديدا ، وژ ١٧ گزيرتين جودا جودا بينكدهيت ، بو پتر پيزانينان بزفره : هيك : ماده ژيه المهل ، دائره المعارف الاسلامية ، ترجمة احمد الشنتناوي واخرون ، (د.م : د.ت) ، ٩ / ٤٣٦ .

(٧) باژيرى تيره ، بلى كسرا ، مته رى ، ژيديرين جوجرافى و گه شتبارى ، چ پيزانينان ل دور وان نادهن . بتنى ئاماژها نافييه ب گشتى .

(٨) ژيديران چ پيزانينان نه دايه مه ل دور فى كهسى .

(٩) ل دور بهرام الدارمى و ابى حفسى چ پيزانينان مه دژيديراندا نه ديتينه .